

كتىبى كويستان:
سەرگەوتنى بىر

بۇ ئەۋەى كەسىكى شادو گەشپىن بىت

كەسى خاۋەن ئاكارو خەسلەتى پەسند، ئەۋ كەسەپە كە دەزانى چى دەۋى، دىلى ھەستو سۆزەكان نىپە و ئەسەر بىنەماي خۇشويستتەۋە ھەنگاۋ دەنى.

فرۆيد

و. رىياز مستەفا

ئەۋە نىپە، خۇتەن مەدزىنەۋە ھەنگاۋەكانتەن شىل مەكەن، لەجىياتى ئەۋەى بەدەۋرى ئاستەنگو بەر بەندەكاندا بسوورپنەۋە، بەسەرىئاندا باز دەن و قورگى ئەژدىھاكە بگرن و بىخىكىن.

فرانك ھىرىك لەكتىبى (ھىزى ئىرادە) ئاۋا دەنوسى:

((بەر لەھەر شىتىك، رىق و توورەپى، ئىرەپى بىردن، ئاۋمىدى، ھەستو سۆزى پىكناكۆكى دەروونى، كارىگەرپە خەمەپنەرو ناخۇشەكان لەمىشىكى خۇتەن بىرەپنەرو دوورىان خەنەۋە! ئەمانە ئەھرىمەنى رۇخەن. ھەر بەتىكىدانى سىستىمى مىشك دەست ھەلناگرن، بەلكو دەبنەماپەى گەشەكردنى خانەى ژەھراۋى لەنىۋ جەستەداۋ سەرەنجام زىان لەھەموو پىكھاتەى جەستە دەدەن، دەبنە بەر بەستى جەرەپانى خۇپن، بەۋ ژەھرانەى كە دروستىان دەكەن، مىكانىزىمى مىشك لاۋاز دەكەن و گورزىكى وا لەنەشونماي جەستە و رۇخ دەۋەشپنە كە ھەرگىز شۇپنەۋارى رەش نەبىتەۋە. ھىۋاۋ ئومىدەكان لەنىۋ دەبەن، ئامانجە بەرزو پىرۇزەكان نابووت دەكەن و ئاستى تۋاناکانى مىشك دادەبەزىن. دەپن ئەمانە لەژياندا توور بىرپنە و بۇ ھەمىشە قىلپان لىپىدرى. كەسىك كە بگاتە ئەۋ ئەنجامە بەچاۋى خۇى دەبىنەى كە ئىرادەكەى تا دى زىاتر دەپن و لەژىر ساپەى ئەۋ ھىز و تۋانا ئىرادەپەپەى كە ۋەدەستى دىپن بەسەر ھەموو كىشەۋ ئاستەنگەكاندا سەر دەكەۋى.

ئەگەر تۆ كەسىكى خەمۇكىت يان خوت بەۋە گرتوۋە لای ئەۋانى دى ھەمىشە نالە و سىكالا دەرىپى و ھەستىان بەرامبەر بەخۇت بوروژىنى، ئەۋ شىۋە بىر كىردنەۋەپەت بەتەۋاۋى بگورە،

لەۋ ساتەدا كە دەورتەن بەجۇرەھا نەھامەتى گىراۋە، كارو ھەنگاۋەكانتەن پەكىان كەوتوۋە لەئاسۇدا ھىچ ئومىدو رووناكىەك بەدى ناكەن، ئەۋ دەمە رەھتار ھەلسوكەوتتەن ئەۋە نىشان دەدا كە تا چەند دەتۋانن لەبەرەمبەر رووداۋو پىشەھاتەكاندا خۇراگىرن. ئەگەر خاۋەن خەسلەت و تاپبەتمەندى ئاكارى دىرۋستو بەھىزىن، ئەۋ تۋاناۋ بەھرەپەتەن لەساتە ناخۇشەكاندا باشتر ئاشكرا دەپن. بەھەى مرۇف، بەھۇى ئەۋ كارانە نىپە كە رووداۋەكان پىپىدەكەن، بەلكو بەھاكەى لەۋ كارو ھەنگاۋانەى داپە كە وپىراى بوونى ناخۇشى و تەنگو چەلمەكانى دىپنە رىپى، ئەنجامىان دەدا. بەپانى كاتى لەخەۋ ھەستەن و ھەستەن كىرد كە ئەۋ رۇزە رۇزىكى شووم دەپن و رەنگە رووداۋى ناخۇش رووبىدەن، لەھزى خۇتەندا چەندىن چار ئەۋە دووپات بىكەنەۋە كە سەرىپى ھەر رووداۋىپك ئەۋ رۇزە يەككىك لەخۇشترىن رۇزەكانى ژىانتەن دەپن. لەۋ حالەتەدا ھەۋل دەدەن كە كات و ھەل لەدەست نەۋەن، ھەلومەرجى ناھەموارى بەردەمتەن تىكەشكىپنە و خۇتەن رادەستى ئاۋمىدى ناكەن، بەمچەشەن دەبىنە كە ئەۋ رۇزە لەچاۋ رۇزەكانى تر كارى زۇر چاك و سوۋدبەخشتەن ئەنجام داۋە.

مرۇف ھەلبەتە گىئاندارىكى تەنەلە. پىپىخۇشە خۇى لەكارە سەخت و دوۋارەكان بىزىتەۋە يان لەرىگا ناھەموارەكاندا لەنىۋەى رىگا بگەرپتەۋە بچىتەۋە سەر رىگى ھەموارو بى ماندوۋبوون، ئەمە لەكاتىكدا رىگى لەنىۋەردنى ئەۋ ئەژدىھاپەى كە ھەنگاۋ بەھەنگاۋ بەشۋىتەنەۋەپەى دەپەۋى بەختەۋەرىتەن زەوت بگات

دورور دەكەۋىتەۋە: چۈنكى ئەو خەيالاتە ۋەكو شەمشەمەكۆپرە وان، بەرگەى رووناكى ناگرن. شادى و چالاكى ئەو چەكە كارىگەرەنەن كە لەدزى ئەواندا بە دەستتانهۋەن.

لەگۇقارپىكدا بەناۋى (خەرمانى نەپنىيەكان) نووسەرىك نووسىبوۋى: ((پىۋىستە بەبى بايەخىەۋە پىشۋازى لەخەم و دلتنەنگىەكان بەكەن. ئەگەر بەخۇ سەرگەرەمكردن بەكار، خەم و

دلتنەنگىەكان لەمىشكى خۇمان بەرئىنەن و ھىندە بەگرنگان نەزانىن كە خۇيان پىۋە سەرقال بەكەن، ئەوا لەو حالەتەدا دەبىنەن خۇيان تەرىق دەبنەۋە و لەدەستمان رادەكەن.))

تا ئەو كاتەى بەسەر خەسلەتە ئاكارىەكانى خۇماندا زال نەبىن ناتوانىن لەكارەكانماندا سەرگەوتوۋىن. كەسىك كە دىلى ھەست و سۆزەكانى خۇى بى، كەسىكى نازاد نىيە. كەسى نازاد و پىراى ھەبوۋى دوژمن و ئاستەنگە مۇرالىەكان دەتوانى بەسەر نەفسى خۇيدا زال و بالادەست بى.

ئەگەر كەسىك ناچار بى ھەموو رۇزى كە بەيانى لەخە ھەستا لەرەۋشى رۇخى خۇى وردبوۋەۋە كەۋتنە غايلە و خەيالات كە ئاىا تۋاناي ئەنجامدانى كارى ھەيە يان نا، ئەگەر شەۋىش كاتى خەۋتن دىسان ناچار بوو سەيرى ھەۋاپىۋى مۇرالى خۇى بكات كە ئاىا لەژور سىفرە يان لەخوار سىفرادىە، ئەو كەسە لەدىلىك زىاتر نىيە و ناتوانى كەسىكى سەرگەوتوۋو بەختەۋەر بى.

بەلام بە پىچەۋانەى ئەمە، ئەگەر كەسىك ھەموو رۇزى كاتى لەخەۋەستان ھىزو دلنىايى بەخۇبەخشى كە بەھەر شىۋەيەك بى كارى ئەو رۇزەى بەۋپەرى سەرگەۋتنەۋە ئەنجام بدات و ھىچ بوۋپەر و ھىچ ھەست و سۆزىك نەتوانى بىيئە بەرەست لەبەردەم سەرگەۋتنەكانى، ئەو كەسە كەسىكى نازادە، چۈنكى ترس، نىگەرەنى، شك و گۇمان و سۆز و ھەست و نەستى دىكەى لەو جۇرە روو لەو ناكەن، لەروۋى ماددى و مۇرالىەۋە كەسىكى ساغ و تەندروستە.

لەنىۋ يەك مىۋن كەسى توۋشبوو بەنەخۇشى دەروۋنى كە لەژىر فەرمانى ھەست و سۆزەكانىندا پەلەقازە دەكەن و نابووت دەبن، تەنھا يەك تاكە رۇخ بەسەر نەفسى خۇيدا بالادەستە، بەلام ئەگەر كەمىك زەحمەت بدەنە بەرخۇتان ئەو رۇخە، رۇخى ئىۋە دەبى. دە ئىۋەش رۇخى خۇتان بەخەنە رىزى ئەو رۇخە گەش و درەۋشاۋەنەى كە ۋەك ئەستىرەكانى ئاسمان، بەئارامى و دلنىايى و بەھىزو بالادەستىەۋە بەرە ئامانجى خۇيان دەچنە پىش. ئەو رۇخانەى كە گەشىتەنە ئەو ئاستە، دەتوانن بەداۋەرىكردنىك كە لەكۆت و بەندى ھەلچوۋن و وروژانەكان راپسكاۋە بەسەر ھەست و نەست و سۆزەكان و لەھەمان كاتدا بەسەر مرۇقو روۋادەكانىشدا فەرمانرەۋايى بەكەن. ئەگەر خۇتان گەرەكتان بى دەتوانن ئىۋەش ئەو جۇرە رۇخەتان ھەبى.

بەنەماى زالبوۋن بەسەر نەفسدا، گرنگرتىن و بەرزترىن شىۋازو مېتۇدى ژيانە، ئەگەر سەرەتاش، مەپلىتان لەئەنجامدانى ئەرك و كارەكانتان نەبوو، خۇتان لىيەۋە رابىنن و ئەو كارە ھەر چەندەش كارىكى سەخت و گران بى بەۋپەرى ھىزوۋە تىبكوۋش و ئەنجامى بدەن و ئەو شىۋازە رۇز بە رۇز ھەفتە بەھەفتە پەيگىرى بەكەن. بەمىشۋەيە لەماۋەيەكى كەمدا مەزنترىن ھونەر و داھىنانەكان فىر دەبن: واتە خۇتان دەبنە فەرمانرەۋايى بوۋنى خۇتان.

يەككە لەياد و بىرەۋەريە خۇشەكانى رابردوۋى خۇت بەبىر بىنەۋە، سەيرى دىمەنە سەۋشەتيەكان يان تابلوۋيەكى جوان بەكە، كتىپكى سەرگەرمى يان ھىزوۋەبەرنان بىخۇينەۋە، ئەوسا دەبىنى كە تارىكى و ھزرە خەمەينەرەكان بارگە تىكەنەن، ھەۋرە چلكنەكانى خەفەت بلاۋە دەكەن و تىشكى خۇرى شادمانى دلت رووناك دەكاتەۋە.

مستەر وىگىز دەلى: ((رەمىزى شادى لەۋەدايە كە لەساتە نەخۇش و خەماۋىەكاندا پىبەكەنەت و ئەگەر سەرئىشەت گرت، بىر لەنەخۇشى ئەۋانى دى بەكەيتەۋە لەو كاتەى ھەور بەرى ئاسمانى گرتوۋە بىر لەۋە بەكەيتەۋە كە ھىشتا خۇر ھەر ھەيە و ۋەكو خۇيەتى.))

يەككە لەو ژنە زۇر چالاکانەى كە لەژياندا ناسىومە لەو بارەيەۋە ۋاى بۇ گىرامەۋە: ((سەردەمىك گىرۇدەى ھەندى قەيرانى دەروۋنى بوۋەمەۋە، بەلام ھەر كاتىك ھەستەم دەگرد ۋەختى قەيرانەكە گەپشتوۋە ھۇنراۋەيەكى ۋزەبەخشم لەژىر لىۋەۋە دەخۇيندەۋە يان دادەنىشتمە پىشت پىانوۋ و ناۋازى سەمام دەژنەى و لەئەنجامى ئەو ھەنگاۋانەمدا كەبەسەر خۇمدا دەمسەپاندىن دواچار تۋانىم رەۋشى دەروۋنى خۇم بگۇرۇم و ئەو نەخۇشىە بەتەۋاۋى لەخۇم دورور خەمەۋە.))

گۇرىنى ھزرىك بەھزرىكى تر، بەو مەرچەى ھزرە نوپىەكەى بەھىزتر بى لەھزرە كۇنەكە، شىۋازىكى زۇر باش و سوۋدەمەندە. رۇتەر فۇرد دەلى: ((چارەسەرى تەمبەلى برىتتە لەھەول و تىكۇشان، چارەسەرى خۇپەرەستى برىتتە لەفەيداكارى، چارەسەرى بى باۋەرى برىتتە لەمەلكەچكردن بۇ يەزدان و دواچار چارەسەرى ترسىش روۋبەروۋبوۋنەۋەيە لەگەل شتە ترسەيئەرەكان و تەماشكردنىان.

بەمىشۋەيە چارەسەرى خەم و خەفەتتەش برىتتە لەسەرقالكردنى مېشك بەھزر و بىكردنەۋەى ۋزەبەخش و شادمانانە، ئەم كارە ھىزىكى ئىرادەيى مەزنى پىۋىستە، واتە بۇ شكست پىدانى خەسلەتتىكى خراپ، دەبى بىر لەشكۇمەندىك بەكەيتەۋە كە خالى بەرامبەرى ئەو خەسلەتە خراپەيە و ئەۋەندە درىزە بەو بىر كىردنەۋەيە بدەيت كە بىيئە نەرىتتىك لەلات، ئەگەر سوۋرېۋوۋىت لەسەر بەرەنگارېۋنەۋەۋە دۇايەتى خەم و خەفەتەكان، دواچار دەبىتە كەسىكى شادو پىرچەمچۇل.

زەھنى مرۇق بۇ گۇرىنى ھزرىك يان ھەستىك، تۋانايەكى يەككار زۇرى ھەيە، لەو كاتەى كە لەژىر بارى خەم و خەفەت و دلتنەنگىدا دەنالىنى، ئاۋا بەخۇت بلى: ((ئەو شتانەى ناتوانن لەبوۋنى مندا ھىچ باندىر و كارىگەرىك جىپىن، چۈنكى ئافەرىدەيەك كە منى ئافراندە ھەرگىز نايەۋى لەژىر بارى خەمان تىبشكىم.))

لە ساتە خەماۋى و ناخۇشەكاندا بەسوۋرېۋوۋن و پىداگرىەۋە خۇشترىن بىرەۋەرى و روۋادەكانى ژيان و بەختەۋەرترىن رۇزەكانتان ۋەبىرېننەۋە. زەھنى خۇتان بەيادەۋەريە خۇشەكانى رۇژانى رابردوۋ پىر كەنەۋە. چەند ھەنگاۋىكى سەرگەۋتوۋانە بىننەۋە يادى خۇتان تا خەم و خەفەتى شكست لەمىشككتان دەچىتەدەر.

كاتى خەم و دلتنەنگىتان لى نىك دەكەۋىتەۋە، ھزرە شادو ۋزەبەخشەكان لەخۇتاندا زىندوۋكەنەۋە رىگە نەدەن ئەو خەم و دلتنەنگىانە رەگ دابكوتن و بەنىۋ ناخاتاندا رۇبچنە خۇرائى و قوۋلتر بىنەۋە. پەنا بىنە بەر ئومىد، خەپالى ئايندەيەكى درەۋشاۋە رۇشن لەئاسۋى ژياناندا بەدى بەكەن و ئەگەر چەند خولەككە ۋىناكردنىكى ناۋاتان لەھزرى خۇدا بەرچەستە كرد، دەبىنن كە خەيالاتى خەمەينەرە تارىك چىتر مىشككتان ئازار نادات و لىيان

- ۸ -

زيانەكانى بەدىنى

دنيا ھەئىسوكەوتىكى بەرامبەرلەنە ئەگەل مەۋقۇدا دەكات. ئەگەر پېيەكەنن ئەۋىش بە روتان پېدەكەنى و ئەگەر نېۋچاۋانتان تىك نا، ئەۋىش لەبەرەمبەرتان نېۋچاۋانى تىك دەنى. ئەگەر گۇرانى بلىن بانگېشى كۆرى شادى دەكرېن و ئەگەر كەسانى يېرىار بىن لەتەك بېرمەندو زانايان دادەبن. دواجار ئەگەر كەسانىكى مېرەبان و دلسۇز بىن خەلئانېك ئەدەۋرەۋىرى خۇتاندان دەبېنن كە ھەموۋىان نېۋەيان خۇشەۋى و دەركاى گەنجىنەى دلهكانى خۇيانتان بۇدەكەنەۋە

زىمرانا

نەخۇشەكانى تر ھەندى داۋدەرمان دەناسن و لەبەرئەۋى بەردەۋام چاۋەرپى نەخۇشىن لەو باۋەرەدان كە سەرەنجام ئەمەرۆ يان سىبەى پېۋىستىيان بەو داۋدەرمانانە دەبن: بۇيە كاتى دەيانى بچنە گەشتىك يان پىاسەيەك، دەرمانخانە گەرۆكەكەى خۇيان لەگەل خۇياندا ھەلدەگرن كە دەرمانى ھەموو نەخۇشىە گرېمانەيەكانى تىايە. لەھەموۋى سەپىرتر ئەۋەيە كە ئەو كەسانە بەردەۋام نەخۇش دەكەن، زوكام دەگرن و تەننەت توۋشى نەخۇشى سەخت و لىكگرتنەۋە دەبن، بەلام ئەۋانى دى ھەرگىز چاۋەرپى نەخۇشەۋىن نىن و لەجىياتى خراپى باۋەرپان بەچاكى ھەيە قەت كە دەچنە پىاسە يان دەچنە سەفەر دەرمان لەگەل خۇيان نايەن و كەمترىش روۋىداۋە كە نەخۇش بىكەن.

ھەندى لەخەلكى لەترسى نەخۇشى تىقۇيد گىرتارى ترس و دلەۋراۋكىن، پېياناۋايە ئەو ھەۋايەى ھەلېدەمژن پىرە لەمېكرۇبى ترسناك، ھەۋاى ژوۋرى دانىشتن پىيسە، ئەگەر لەنھۇمەكانى سەرەۋەبن ھەتاۋايان زۇر لېدەداۋ ئەگەر لەنھۇمەكانى خوارەۋەش بىن دەلېن زۇر شىدارە. لەگەل بچوكتىن ئازارىك دەلېن وا توۋشى تىقۇيد دەبېن. ئەۋەندە لەچاۋەرۋانى ئەو نەخۇشىە دادەنىش كە سەرەنجام رۇژېك نەخۇشىەكە بەخزمەتېان دەكات. ئەۋانە نازانن كە رۇچيان رەگو رىشالى نەخۇشى تىقۇيد و مېشكىشىان مېكروبەكەى وروژاندوۋە، سەرەنجام خودى نەخۇشىەكەش رۇژېك بەسەر جەستەياندا زال دەبن و ئەم كارە بەتېيەپروۋنى كات دىتە دى.

بەشىكى تر لەۋانەى بەدۋاى خەمدا دەگەرېن، تەۋەرى بەدبەختىەكان روۋبەرۋى گەدەكانىان دەكەنەۋە. لىستى ئەو خواردانانەى كە خواردنىان جايىز نىيە لەمېشكى خۇيان دەسپنەۋە. رۇژانە ژمارەيەكى تازە بۇ سەر لىستى ئەو خواردانانەى كە ناتوانن ھەرسىيان كەن زىاد دەبن و لەبەر ئەۋەى ھەر خواردنىك كە دەيخۇن چاۋەرپى زەرەپىكى لېدەكەن، لەگەل ھەر پاروۋىكدا كە قوۋتى دەن، بىرېكىش ئەو مادانەى ھەر سىكرىدنىان باش نىيە رەۋانەى ناۋ بەدەنى خۇيان دەكەن، چۈنكە گومان و دوۋدى و ترس زىان بە رۇژنە سروسىتھە ھارپنەركەنى گەدە دەگەپەنن، ئەركى ھەر سىكرىد گىرتى تېدەكەى و جەستە تەندروسىتى جەستە توۋشى زەرەرو داھىزان دەبن.

گروپپىكى دىكەش لەۋانەى بە دۋاى خەم و دلئەنگىدا عەۋدالن، دوژمنى باۋەكۈشتەى ھەۋاى ئازادن. ھەموو خەلكى فەرەنسا لەو جۇرە كەسانەن. ئەگەر ئەمىركاپپەك لەفەرەنسا پەنجەرەى ژوۋرەكەى بىكاتەۋەۋە بىھەۋى بىخەۋى، پېيدەلېن توۋشى نەخۇشىەكانى ۋەك چاۋئىشە، گرېپ، نەخۇشى سىپەلاك و ئەو جۇرە نەخۇشىانە دەبى.

ژمارەى ئەو كەسانەى كە بەشۋىن خەم و دلئەنگىدا دەچن و پېشۋاى لېدەكەن و گەۋرەى دەكەن بە رېژەيەكى سەپىر زۇرن. ئەمانە ھەلبەتە لەو رەقتارەى خۇياندا سەرەكەتوۋ دەبن چۈنكە كەسېك كە بەدۋاى دۇژىنەۋەى خەم و دلئەنگىدا بگەرې، بەمسۇگەرى دەيدۇژىتەۋەۋە تەننا ئەۋەندە بەسە كە دەرىچەكانى زەھنى خۇت بە روۋى خەم و خەفەت و دلئەنگىەكاندا بىكەيتەۋە.

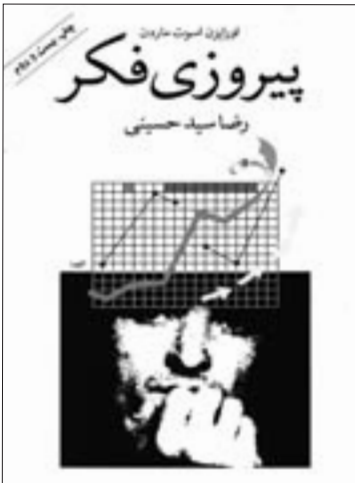
دەگىرئەۋە لەۋان رۇژانەى كە لە رۇژاۋاى ئەمىركا، دارستانە چىرو گەۋرەكان دەبىرەۋەۋە دەكران بەكىلگەۋ مەزرا، ئەو كرىكارە كۇچبەرەنەى كە دەمانچەۋ چەقۇيان لەبەر پىشتىن بوو، بەردەۋام لەگەل ھاورپىكانى خۇياندا لەشەر و بگەرە بەردە دابوۋن، بەلام كۇچبەرەنەى بى چەك كەمتر روۋى دەدا كە لەگەل يەكتىدا شەر بىكەن و بەگژىەكدا بچنەۋە، چۈنكە روۋداۋىكى بچوگ كە دەبوۋە ماپەى ئەۋەى كەسە چەكدارەكە دەست بۇ چەكەكەى ببات، كەسە بى چەكەكە بەناسانى، بەچەند وشەيەك چارەسەرى دەكرىدو يەكلایى دەبوۋەۋە. كۇچبەرەنەى بى چەك، لەكاتى كارگردندا، ئەك بەچەكى خۇيان، بەلكو بەھۇش و وریایى و ۋرەى بەرزیان پىشتەستوۋ بوون.

لە ژيانى ناساپىشدا ھەراۋايە، روۋداۋىك كە لەروانگەى كەسېكى وریاۋ ژىرەۋە روۋداۋىكى بى بايەخەۋ بە كەمكرىد يا بە روۋپىكى پىكەنېنئامېزەۋە روۋبەرۋى دەبىتەۋە، لەروانگەى كەسېكى بەدبىندا گەۋرە دەبن و دەبىتە بەلاۋ نەھامەتېكى راستەقىنە.

زۆرىەى كەسانى بەدبەخت ئاكام و سەرەنجمیان ھىۋاش ھىۋاش بەرەۋە بەدبەختى كشاۋە. ئەمانە لەو روۋەۋە بەدبەخت بوۋنە كە راھاتوۋن لەئەۋانى دى زىاتىر گلەيى و گازەندە لەرەۋشى ژيانى خۇيان بىكەن و لەدەست خراپى كەشۋەھەۋاۋ خوارىد و شتى تر بنان و نارازى بن. خوۋيان بەۋە گرتوۋە كاتى لەپىاسەيەك دەگەرپىنەۋە بەبىانوۋى ماندىۋىتى و كاتى لەمىۋاندارپەك دىنەۋە بەبىانوۋى بى تامبوۋنى ئەو قسانەى لەۋى بىستوۋيانە، بۇلەبۇل بىكەن و بەمشىۋەيە بەرە بەرە خۇيان گىرۇدەۋ مەككومى ژيانىكى نالەبارو ناخۇش كىرۋەۋە.

خوۋگرتن و راھاتن بەسكالاۋ گلەيى و گازەندەۋ رەخنەۋ خۇنىگەرانكرىد لە(ھىچ)لېك و لەھەمان كاتدا گەران بەدۋاى بىانوۋدا، بەتايبەت بۇ گەنجان بەدترىن و زىانبەخىترىن خۋە. چۈنكە ئەو كەسەى كە ئەو خۋە دەگرى لەماۋىەكى كورتدا دەبىتە دىلى ئەو نەخۇشىەۋ دواجار بەدبىنى بۇ ئەۋ دەبىتە دىاردەۋ بەلايەكى ھەمىشەيى.

لە نىۋ ئەۋانەى بە دۋاى خەم و دلئەنگىدا را دەكەن، كەسانى تايبەتمەندىش ھەن. ئەمان بۇ نەخۇشىەكانى مەلارىيا، زوكام و

زۆرپەي ئىھو ھىزانە
لەخەيەل و ھەمىكى بى
بنەما زياتر نىن، ئىھو تەرزە
بىرگىرنەھەيە بەختەھەرى
لەنيۇ دەباو تووشبووان پەو
دەردە نەك ھەر خۇيان بەلكو
كەسانى دەوروبەريشان بەو
ئازارو دلەراوگىيە تەلقىن
دەدەن.

ئەو كەسانەي كە گىرۇدەي
وھا ھىزىكن، لەنيۇ بەدبىنيكى
قوول، ناكامى و بەدبەختىدا
دەژىن، ئەو چاويلكە تارىكەي
لەچاويان دايە، ھەمىشە دىنا
لەبەر چاوياندا تارىك نىشان

دەدا. ھەرشتىكى كە دەبىبن رەشە، تارىكە، ئەوای مۇسقىقاي ژيانىان
ھەمىشە لەپەردە نىزەكانەھو دەردەچى و ھەرگىز ھەوالىك لەنىتە بەرزو
ئاوازە گەرم و شادئامىزەكان نىيە، ھەست و سۆزى شادو خۇشحالانەيان
بەھۆى بەكار نەھىيان، ژەنگى ھەلىئاوھ مەبىلداريان بە اى خەم و
دلتنەنگى بەئەندازەيەك كارايە كە ھاوسەنگى دەروونىيان تىكداوھ.

بەدبىبنەكان پىن بنىنە ھەر شوپىنىك، كەشىكى خەماوى پىر لەخەفەت
دروست دەكەن، ھىچ كەس پىيخۇش نىيە بىاندوئىن، چۈنكە بەردەوام
ھەر باس لەبەدشانسى خۇيان دەكەن. ئەو رووداوھ كارەساتبارانەي كە
لەژيانىاندا روويانداوھ، دەگىرنەھو. بەرواي ئەوان رەوش ھەمىشە
خراپە، پارە پەيدا نابى و دەوروبەرەكە شىواوھ. تا تەمەنيان زياتر دەبىن،
ھاوسەنگى رۇچيان زياتر تىكەچىن، بەرادەيەك كە ھەموو كەسىك
وھك چۇن لەبەر پەتاي تاعوون رادەكا ئاوا لەوانىش دوور دەكەوئىتەھو و
لەدەستيان رادەكا.

ھەندى جار خەم و دلتنەنگىەكانى تاكىك، بۇ ھەموو تاكەكانى دىكەي
خىزان دەگوارزىنەھو. ئەو جۆرە كەسە لەگەل كەسانى دەوروبەرى خۇيدا
رەفتارى جوان نىيە و جگە لەوھى كە خۇى چىژ لەژيان وەرناگرى، دەبىنە
رېگر لەبەردەم چىژ وەرگرتنى ئەوانى دىكەش.

ئەو شىوھ بىرگىرنەھەيە دەركەوتنى نەخۇشەيەكان ئاسان و
دەرمانكردنىشان زەحمەت دەكات. جۇرج تنى دواى چەند
تاقىكردنەھەيەك كە لەيەكى لەئاسايشگەكانى تووشبووان بەنەخۇشى
سىل ئەنجامى داون، ئاوا دەنوسى:

((چارەسەر كىردنى كەسىك كە لەگەل ھەموو كەس و ھەموو شتىكىدا
ناكۇكە، لەھەولدان بۇ رىزگار كىردنى كەسىك كە دەيەوئ خۇكۇزى بكات و
خۇى فرى بداتە نيۇ دەريا، زەحمەتتەزە. ھەندى كەس سەرلەبەرى تەمەنى
خۇيان بەگەران بەدواى گرفتارى و خەم و خەفەتى نويدا دەبەنەسەرو
دواى دۇزىنەھەي ئەو گرفتارىە خۇيان ئاسوودەو خۇشبەخت دەزانن و
لەوھى كە ھەلقەيەكى دىكەيان بۇ زنجىرى بەدبەختىەكانى گەردنى
خۇيان زىاد كىردە ھەست بەئاسوودەيى و رەزامەندى دەكەن. ھىچ كارىك
لەچارەسەر كىردنى ئەو جۆرە نەخۇشە سەختەر نىيە. دەرماندانە كەسىك
كە لەنيۇ نىگەرانى و ھەلچوونە ھەمىشەبىيەكاندا زىان دەباتەسەر وھك
ئەوھەيە كە رۇنى زەيتوون بىكەيتە نيۇ ناوى گەرمەھو. چۈنكە بۇ ئەوھى
ھەردەرمانىك كارىگەرى پىويست بەخۇش نەخۇش دەبى كەسىكى
مەمانە بەخۇبى و ئارامى ھىزو مىشكى خۇى بپارىزى.))

دكتۇر (ساندرىس) پىش دەلى:

((لەكەسىكى خەمگىندا، ھەرچەندەش كە ھۆكارى ئەو خەم و
خەفەتانەي ھەيەتى جىجىيا و جۇراوچۇر بن، كارىگەرىەكانىان لەبەدەندا
وھك يەكە، ھەموو ئەندامەكانى لەش سىست دەكەن و زىانىان پىدەگەيەنن.
بەتايبەت ئەگەر خالىكى لاواز لەئەندامە گىرنگەكانى ناوھودا ھەبىن،
نەخۇشى مۇرالى پەلامارى ئەو خالە لاوازە دەداو دەبىتە ھۆى
دروستكردنى نەخۇشەكەي جەستەيى.

ھەر لەگەل ئەوھى بەعاستەم دەركە كرايەھو ئەو ((دوژمانەي
ھەوای نازاد)) چاودەين كە زوكامىك لەو درزەي دەركە خۇى بىخىزىنە
ژوورەھو و بەئەگەرىكى بەھىز تووشى ئەو نەخۇشە دەبن، چۈنكە ترس،
ھىزى بەرگىرى جەستەيانى كەم كىردۇتەھو و مەزاجىياتى لەبەرامبەر
سەرمابووندا ھەستىار كىردوھ.

كاتىك كە پەتايەك لەشارىكدا بلاو دەبىتەھو، ترسئۆكەكان لەھەمووان
زوتەر دەيگىرنەھو. ژمارەي ئەو كەسانەي كە دەبىبن مندالەكەيان كۆكەي
گىرئوھو و گۇناى سوور ھەلگەراوھ يان نىشتىھاي خواردىنى كەم بۆتەھو،
زەندەھى خۇيان دەبەن و بە بەردەوامى لەنيۇ ترس و نىگەرانىدا دەبىن،
يەكجار زۆرە. ئەمانە لەھەموو كارو ھەنگاوەكانىدا مەترسى نەخۇشكەوتن
لەبەرچاوى خۇياندا بەرجەستە دەكەن، سەرجم خۇشەيەكانى ژيانى
خۇيان بەدبىوھەزەمەي مەرگ تارىك و تال دەكەن، ئەمە لەكاتىكدا كە
كىساسىي زۆرپەي ئەمانە لەوھەمىكى نابەجى و چالاكىەكى لادەرانەي
مىشك بىرازى شتىكى تر نىيە.

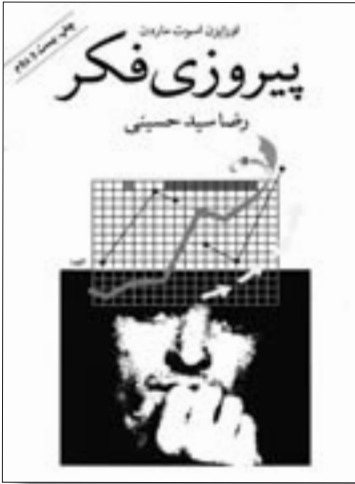
زۆرم پىخۇشە ئەوئەندەم تونانا ھەبىن كە رىنوئىنى ئەو خەلگە بەدبەختانە
بگەم و بىانگەيەنمە سەر ئەو باوھەرى كە خەرىكن بەدەستى خۇيان غەدر
لەخۇيان دەكەن و كۇتايبەنيان بەو بەدبەختىەي تىكەوتوون لەدەستى
خۇيان دايە و بەكەمىك فشار خستەن سەر ئىرادەي خۇيان دەتوانن
لەدەست ئەو نەخۇشە ماددى و مۇرالىانە دەربازيان بىت.

ژمارەيەكى دىكەش لەخەلك ھەمىشە گلەبى لەكىشە ئابوورى و
دارايىەكانى خۇيان دەكەن. ئەمانە بەدبەختىەكەيان بە پىتى درشت
لەسىماياندا ھەلگەنراوھ، واتە ئەوانە خۇيان ئاگادارىنامەي گەوھرى
سەرنەكەوتنىان بۇ خۇيان نووسىوھ. قسە دەكەن، بەلام ناتوانن ھەنگا
بنىن.

كۆرە گەنجىكى ھۇشيار دەناسم كە چۆتە نيۇ كارى بازىرگانىەھو، ئەو
گەنجە خوويكى زۆر خرابى ھەيە، لاي ھەموو كەس باس لەخرابى
كارەكەي خۇى دەكات، وەلامى ئەو كەسانەي كە رەوش و كاروبارى
بازىرگانىەكەي لىدەپىرسن ئاوا وەلام دەداتەھو: زۆر خراپە، زۆر خراپە،
ناتوانم پاشەكەوتىك بگەم، تەننەت ناتوانم خەرجى رۇژانەشم دەربىنم،
ھەر خەرىكە لەسەرمایەكەم دەردىنم و دەيخۇم، ئەگەر كىرارىكىم
دەستكەوئ دوكانەكەم دەفرۇشم، لەراستىدا من لەھەلئىرادنى ئەم
كارەمدا ھەلەم كىردە، ئەگەر كارىكى دىكەم كىردبا لەمە باشتر بوو و شتى
ترى لەو چەشەنە!.. و! خووى بەخراب باسكردن و دابەزىنە سەر كارەكەي
خۇى گىرتوھ كە ئەگەر قازانچىش بكات ھەر گلەبى دەكات و ھەر بەردەوام
دەبى لەسەر ئەو خووھوتىرس و بىجورئەتى و بەر كەسانى دەوروبەرىشى
دەنى و دەبىتە كۇسپ و بەرىبەست كە ئەوانىش لەو بواردە شانسى خۇيان
تاقى نەكەنەھو. بەراستى ماپەي داخە كە گەنجىكى خاوەن تونانا ئاوا
خەرىكە مۇرالى خۇى لەنيۇدەباو بەدەستى خۇى تونانى پىشكەوتن
لەبوونى خۇيدا دەكوژى.

ئەو خووھ بە تايبەتى ئەگەر لەسەرؤك و بەرپوھبەرىكدا ھەبىن خراپتەر،
چۈنكە بۇ ژىر دەستەكانىش دەگوارزىتەھو و دەبىتە ماپەي ئەوھى كە
ئەوان ئىدى مەمانەيان بەكارى خۇيان و كارى سەرؤكەكەيان نەمىن.
كەس پىيخۇش نىيە لەژىر دەستى كەسىكى بەدبىندا كار بكات و ھەموو
كەسىك لەگەل كەسىكى پىر لەجموچول و گەشپىندا باشتر و زياتر كاردەكا،
ئەو كەسەي كە خۇى بە بچوگ و نىز بزانن ھەرگىز ناتوانى بە ئەندازەي
ئەو كەسانەي بەرزەھرو سەرفىزان پىشكەوئ. كەسىك كە راھاتىن لەھەر
شتىكدا خۇى بەبچوگ تەماشبا بكاو لەبەرامبەر ھەر كارىكدا بەلاوازي و
بىدەسەلاتى راي خۇى دەربىرى، كەسىكى لاواز و سەربەزىرەھو
لىدەردەچى. ئەو جۆرە كەسانە ھەرگىز ناتوانن بگەنە پەلە و پاپە و پۇستى
بەرزتر.

ھىزرە چەوت و ھەلەكان گەورەترىن دوژمانى ئىوون. كەسانىكى زۆر
دەناسم كە لەسەر بنەماپەكى نادروست و ھەلە پىپىناوایە كەس خۇشى
ناوئىن، خەلك ئەو جۆرە كەسانە پەسند ناكات، حەزبان لەقسەكردن نىيە
لەگەلىاندا و لەپاشەملە زەمىان دەكەن و لەژىر كارىگەرىي ئەو جۆرە ھىزو
بىرگىرنەھوانەدا گىرۇدەي خەم و خەفەت و دلتنەنگىەكى بەردەوامن.

بویږی و ئومیدی خوځیان
له دهست نه داوه. ئەو خه لکانه
دهبته سه رمه شقیش بۆ کهسانی
دهور و بهری خوځیان.

ئیهو که بهردهوام
باس له نه هه ماتهیه کانتان،
له به دشانسی و کیشی ژیان و
له هه ژاری و دهست کورتیتان
دهکهن و هه میسه هه ر گله ییتانه
ئه وه تان له بیر نه چی که هه زار
کهس به ناوات ده خوازئ وهکو
ئیهو بی و ئاستی ژیان و باری
گوزهرانیان وهک ئیهو لی بی.
ئه گهر خووتان به وه گرتوه
که له گه ل هه موو شتی کدا

نه گونجاو بن و کارت، دۆست و هاوری کانتان، رهوشی مه زاج و سه لیه تان و
به کورتی هه موو شتیکی خو تان به کم بگرن ده بی هه ول بدن نه و خووه
به ته واوی بگۆرن و پیچه وانیه بکه نه وه. هه موو شتیکی باشه باس بکه ن.
له خراپ ترین باری که شه وه وادا وا بیر بکه نه وه که نا هه وا هی نه ده شه خراپ
نییه و به لکو باشی شه، ئە گهر ماوهیه ک درێژ ه تان به مشی وازه دا، ئەو گۆرانه،
که له شیوه ی بیر کردنه وه تان دیته دی، که شه وه واوی ده ور و به رت ان هه موار و
باش ده کات و ژیان تان جوان تر ده کات.

ئهو که سه ی که خاوه نی تایبه ته مندی نه خلاقیی باش و به ره جه سه یه،
نا توانی ریگه به بیر کردنه وه و ده برینی نیگه تیف بدات بینه و یزه ی و
هه راسانی بکه ن، ئەو که سه هه رگیز نالی ((ناتوانم)) به لکو ده لی:
((ده توانم))، نالی: ((هه ول دده م ئەو کاره نه نجام بده م)) به لکو ده لی:
((ئه مکاره نه نجام دده م)) هه ر ئەو ((ناتوانم)) انه له هه ر فاکته ریکی دیکه
زیاتر ژیا نی زۆر په ی گه نجه کانی ویران کردوه، چونکه بیر کردنه وه ی
نیگه تیف، دوو دی و متمانه به خو نه بوون، وره و ئیراده ی ئەوانی سست
کردوه و هی زو تونانی لیبریون.

ئهو لاوانه ی که راده ستی هه زرو بیر کردنه وه ی نیگه تیف بوونه ته وه
زنجیری دیلیتی ده خه نه گه ردی خوځیان و تا شی وازی بیر کردنه وه ی
خوځیان نه گۆرن، واته خووی گو فتار و ره فتاری نیگه تیف به خووی چالاکیی
پۆزه تیفانه پر نه که نه وه، ناتوانن خوځیان له و کۆت و زنجیرانه رزگار
بکه ن.

باوه ر و متمانه ی ته واو زاده ی گه شه بی نی و دی سپلینی ژیا نه، به دبینی
ته ندروستی تیکه ددا و رۆج و وه ی مرۆف لاواز ده کات. رۆحی هاوسه نگ
هه رگیز جاوه ری خراپه نییه، ئومیده واره که هه میسه له گه ل چاکه دا
رووبه روو بی، چونکه ده زانی که چاکه راستیکی نه ره و خراپه شتیکی
نییه جگه له لاواز بوونی چاکه، به هه مان شیوه ی که تاریکی له خودی خویدا
به شتیکی سه ره به خو ناز می ردرئ، به لکو بریتیه له نه بوونی رووناک،
هه میسه به دوا ی رووناکیدا بگه رین، چونکه رووناک، تاریکیه کان له نیو
دل و رۆح تان ده ته ری ئن و راویانده نی.

کاتی رۆج ده یه وه ی خراپه کاریه کانی خو ی دابی و شتی، به دبیه ختی و
کی شه گه لیکی زۆر بۆ خو ی دنا فری ئن.

له هه موو شتی کدا لایه نه باشه کانی بی نه

به دوا ی کامل بووندا بگه رین و لایه نه نه ری نیه کانی ژیا ن له بیر که ن.

۱ Rulph Waldo Eemrson - شاعیر و نووسه رو فه یله سو فی

نایدیالیستی ئەمریکایی که له و باوه ردا بوو ده بی له ناخی خو تدا به دوا ی
رزگار بووندا بگه ری (۱۸۰۳-۱۸۸۲)

۲ Haner David Thoreau شاعیر و نووسه ری ئەمریکایی
(۱۸۱۷-۱۸۶۲) که دۆستی نزیک ئیمرسون و ره خه گریکی کۆمه لایه تی بوو و
ماوهیه که له کوو خیک له نیو دارستاندا به ته نیا ژیا وه.

گه وره ترین کۆسپی به رده م چاره سه رکردن، دارمانی مۆراله. هه ندی
جار لاوازی مۆرالی زیاتر له هۆکاری ماددی ده بیته کۆسپ له به رده م
چاکبوونه وه ی که سی نه خو ش، چونکه ئەو وزه یه ی که بۆ چاکبوونه وه ی
نه خو شه که پیویسته نامینی ته وه.

یه کیکی دیکه له و ریگایانه ی خه م و دلته نگی دینه ئارا، ره خه گرتن و
نی شان دانی که م و کوریه کانی خه لکانی دیکه یه. که سانیک هه ن که
لیبور دن و پیاوه تیان لانییه و تی ناگه ن. ده یانه وئ عه یب و عاری هه مووان
ناشکرا بکه ن و پیداده گرن که ئەو که م و کوری و عه یب و عارانه بۆ کهسانی
دی باس بکه ن. وشه ی په سن و ستایشی ئەوانی دیکه یان به سه ر زماندا
نایه و نایانه وئ لایه نه باشه کانی کهسانی دیکه قه بول بکه ن و له هه موو
شتیک زیاتر چه زیان له ره خه گرتن و زه مکردنی خه لکه.

باسکردنی کیماسیه کانی ئەوانی دی، یان باسکردنی ئەو به دبیه ختیانه ی
که خه لکی به هه له تووشی ها توون و دوا جار ته نها ببنینی که م و کوری و
عه یب و عاره کان خوویکی تابلیی دزیوه. سوور مه به له سه ر دۆزینه وه ی
کیماسیه کانی خه لک. به لکو لایه نه باشه کانیان بی نه. ئەوه باش له می شکی
خۆتدا جیگه ر بکه که به دوا ی کیماسی و عه یب و عاری خه لکیدا نه گه ری ی.
به خراپ باسکردنی هه موو که س و دابه زینه سه ریان به ره خه ی نابه چی و
رق له دلانه، خوویکی کوشنده یه.

ئهو خووه وهکو کر میک که له ناوه وه میوه یه ک بخوا و شیه له که ی بمژی و
ته نها هه ر تو یکیکی وشکی لی به یلی ته وه، ئاوا به خته وه ره یه کانی مرۆف
ده خوا و ویرانیان ده کات، دوا ی ره گدا کوتانی ئەو خووه ئیدی ژیا نیکی
به خته وه ره نه مه یسه ر نابئ و به ته مای مه بن. ئەو که سه انه ی راهاتوون
به وه ی ته نها کیماسیه کانی ئەوانی دی ناشکرا بکه ن و په رو بایان لی بنین،
ئیت رووی به خته وه ری نابین و ئەو چاکانه ی که به رامبه ریشیان ده کری ن،
به فری و دده ن.

هه مووان، خه لکی شاد و چاکه کاریان خو شه وه ی، هه یچ که سه کهسانی
ئاز دره ر، عه یبگر، به دز مان و به د خوازیان خو شنوا ی. جیهان (ئیر
سۆن) ای خو شه وه ی، نه ک (تورۆ) ۲. هه موو که سه له جیاتی خه مخوار دن
له سه ر هه له ی ئەوانی دی، باش تره له خه می باش تر کردن و پی شه کوه تن داب،
چه نه بازان، به دز مانان و دوا جار ئەو که سه انه ی که ناتوانن پیش له خووه
نا په سن ده کانی خوځیان بگرن، له هه موو که سیکی زیاتر خوځیان به دبیه خت
ده کهن، چونکه هه مووان پشتیان تیده که ن. دوا ی ماوه یه ک ده بین که
خه لکی تر چی ژ له ژیا ن وه رده گرن، که چی ئەوان خوځیان به خته وه ر نین و
سه ریان له وه سو ر ده می ئن.

له م دنیا یه دا ژیا ن ری باش و خراپی هه یه، مرۆف ده توانی له هه ر دوو
ئهو ری یه دا هه نگا وه ئین و بۆ پی شه وه بروا. بایه خدان به جوانی له جیاتی
ببنینی خراپی و دزیوی، گه ران به دوا ی ره سه نایه تی و پاکی له جیاتی
چه په لکاری و پیسی و دل به سه ته بوون به زه وق و شادمانی له جیاتی خه م و
دلته نگی، سه هیر کردنی لایه نی رووناک له جیاتی نر بوونه وه له تاریکی،
هه رگیز کاریکی سه خت و زه مته نییه. روو کردنه رۆش نایی هه تا و
هه رگیز زه مته تر نییه له وه ی که رووت بۆ لای سی به ر وه رسوو ری ئن،
ئمه له کاتی کدا که جیاوازیکی زۆر له نیوان ئەو دوو دانه دا هه یه.

که وایه خو تان به وه رابین که هه میسه سه هیری رۆش نایی بکه ن،
ریگه به په له و تاریکیه کان مه دن بتانگرنه خو، ده رگا کانی زه هنتان بۆ
قه بول کردنی ئەو شتانه بکه نه وه که ده بیه مایه ی خو شی و شادمانیتان.
ئه وسا ده بین که به دشانس نین و له ماوه یه کی گورتدا رۆج ئا کار یشتان
به ره و چاک بوون ده چی.

به شیکی زۆری خه لک پیانوا یه ئە گهر روو دا وه کان به شیوه یه کی دیکه
ده بوون ئەوان خو شه خت ده بوون، ئەمه له کاتی کدا که خو شه خته بوونی
ئهو ان به هۆی خودی روو دا وه کانه وه نییه، به لکو په یوه سه ته به شیوه ی
لیکدانه وه ی روو دا وه کان لای ئەوان.

که سه انیک ده ناسم به درێزایی میژووی ژیا نیان زۆر سه ختی و نا خو شیان
ها تو ته ری و به درێزایی ئەو ماوه یه شه رووبه رووی سه ختی و نه خو شی و
کۆسپ و ئاسته نگه کان بوونه ته وه و پیانوا یه له به رامبه ریان راست
بوونه ته وه و هه رگیز له میانی ئەو وه هول و مملانی و به رنه رگا بوونه وانه شیاندا